

Ne feledjük el őt, mint nagy mókamestert sem! Mindig volt egy jó vicce a hozzá betérő kollégák számára, a múzeumi összejöveteleken pedig ontotta magából a tréfákat, a társaság lelke volt. Kollégáiban örökre megmaradó kép jellegzetes alakja, kissé meghajlott háta, ahogyan fehér köpenyében, fényképekkel a kezében, a laborjából át-sétál az Anyaházba. „Dóri Bácsi” most elment. Nem csak nekünk, egykori munkatársainak, de a városban nagyon sokaknak hiányozni fog majd!

KUBINSZKY MIHÁLY

Emlékeim soproni építészekről és
épületekről

1950. augusztus 15-én, alig egy hónapja elnyert építészmérnöki oklevéllel zsebemben munkába léptem a Soproni Magasépítési Nemzeti Vállalatnál. Az időpont arra jogosít, hogy mondhassam: a 20. század második felében Sopron város építési és építészeti munkáinak tanúja és részben aktív résztvevője is voltam. 1957. szeptember 30-ig maradtam az állami építőiparban, melynek soproni vállalata ez idő alatt nevét háromszor megváltoztatta, felügyeleti hatóságai legalább ugyanannyiszor módosultak, de én az ott eltöltött hét évem alatt mindvégig építésvezetői beosztásban dolgoztam. 1957. október 1-jén kerültem az egyetemi rangban álló Erdőmérnöki Főiskola állományába egyetemi tanársegédként és onnan 1995. december 30-án, a jogutód Erdészeti és Faipari Egyetemről vonultam nyugdíjba. Akkor már több mint 20 éve tanszékvezető egyetemi tanár voltam. Sopron város építési munkáihoz több szálon át is kapcsolódtam: Különböző bizottságok munkájában (műemléki albizottság) és tervpályázatokon vettem részt, később pályázatokat értékelő zsűrikben dolgozhattam. Terveztem néhány lakóházat a városban. Az építés minden ágát átfogó társadalmi szervezetben, a MTEsz-hez tartozó ÉTE (Építőipari Tudományos Egyesület) helyi szervezetének munkájában évtizedeken át tagként, titkárként és végül elnökként munkálkodtam. Egyetemünk saját építkezéseinél különböző feladatokat láttam el (tervező, műszaki ellenőr), az Egyetem szerződéses (úgy nevezett külső megbízásos) munkáiban – főleg ipari létesítmények műszaki ellenőrzésében (Hőerőmű, Vasöntöde, Vízmű fedett uszoda építése és átalakítása) – ugyancsak tevékenykedtem. De nem voltam sohasem Sopron város alkalmazottja, ahogy azt Egyetemünk Erdőmérnöki Kara által kiadott kötet rólam tévesen írta. Feleségem, Kubinszky Mihályné, sz. Kassay-Lehrner Éva volt a Sopron városi Tanácsnál 1963 és 1983 között építési csoportvezető főmérnök. S mivel feleségem előtte 1950 és 1963 között a Győri Tervező Vállalat soproni irodájában építész-tervezőként dolgozott, a soproni építkezések tekintetében az ő révén is sok érdekességre emlékszem. Winkler Barnabásnak köszönhetően 2006-ban „Az íón fejezet” címén megjelentethettem önéletrajzomat. Nem ennek részleteit akarom itt megismételni, hanem néhány Sopronnal kapcsolatos olyan emlékemet szeretném közzétetni, amelyekről úgy érzem, hogy a város építéstörténete témájában érdekesek lehetnek. Néhány eseményt, adatot szeretnék a feledéstől megóvni, néhány személyt az olvasóval megismertetni.

Legelőször is Wildzeiss János bácsiról szeretnék megemlékezni, aki 1950-ben az épületasztalos-ipari gyár építkezésénél az első főnököm volt. Az építés ott éppen azokban a napokban kezdődött, amikor én munkába léptem. Éppen akkor ünnepeltük János bácsi 60. születésnapját is. Építőmester volt és ácsmester. A környék minden szakmunkását ismerte, mindegyikükről tudta, hogy mit lehet nyugodtan rábízni. Mesélt sok régi történetet is. Tőle hallottam, hogy amikor Heimler Károly a Soproni Városszépítő Egyesület elnökeként a Hubertuszi vendégház építkezésébe fogott, egyik este egy éttermi összejövetelnél a Lenck téglagyár tulajdonosának fülébe súgta, hogy Hasenöhrl már adott 50 000 téglát az építkezéshez. Lenck felpattant és rávágta, hogy ő is ad. Ezután Heimler elment Hasenöhrl-hoz, nála a kérelmét megismételte. Természetesen sikerrel. Mindegyik mindvégig abban a tudatban volt, hogy a másik adta elsőnek. Így már volt 100 000 téglá. A vadászháznak is nevezett vendégház fel is épült, kár, hogy 1945 telén az orosz katonák a faanyagát eltűzelték. A maradványt pedig idővel széthordták. János bácsi az első világháború kitörésekor fiatalon került a Győri úti Erzsébet kórház építkezéséhez, annak vezetőjeként. Mesélte, hogy nagy számban foglalkoztattak orosz hadifoglyokat, akik a soproni helyőrségtől honvédségi ellátásban és étkeztetésben részesültek. János bácsi pedig azzal büszkélkedett, hogy ő tisztii „menázi”-t kapott. Nagy mulasztása életemnek, hogy nem kérdeztem meg tőle, ki volt a kórház tervezője. Ugyanis a városi Levéltárban fennmaradt tervrajzokat Wälder József írta alá, de ő az építető nevében. Wälder Zürichben végzett mérnök volt; diplomamunkája, mostoha unokája, Áldácssy Oszkár révén hozzám került, és én azt a Levéltárnak adtam át. A diplomamunka Zürich Enge városrész csatorna-hálózatának tervét dolgozta ki. A kórház viszont a bécsi Sezession szép példája, nem lehet Wälder terve. Minden bizonnyal osztrák építész műve. Wildzeiss János megmondta volna, ki volt a tervező, csak meg kellett volna kérdezniem. Így talán már sohasem tudjuk meg.

Boronkai (Bergmann) Pál (1897–1970) Sopron város mérnöke, majd főmérnöke ugyancsak fontos személy volt a város építéstörténetében, mindig tisztelettel emlékezem rá. Pályafutását fiatal építőmérnökként az első világháború idején a Monarchia szempontjából hadifontosságú, Ogulinból kiágazó és Dalmáciába vezető vasútvonal építkezésén kezdte, utána jött haza Sopronba. Itt a Deák tér déli bővítését, a Mátyás király utca és az épülő evangélikus teológia (ma iskola) között a Rák-patak befedését tervezte. Boronkai Pálnak döbbenetes helyismerete volt, a városban minden házat, építményt ismert. Aktivitásának köszönhető, hogy 1951-ben megszervezte a Tanács mellett működő műemlékvédelmi albizottságot, amelyet az OMF minta-kezdeményezésként ismert el. Az üléseken sorra terjesztette elő a rekonstruálandó városi épületeket. Emlékszem, hogy az egyik ülésen javasolta, javítsák ki és állítsák helyre régi formájában az Erzsébet-kerti zenepavilont, melynek az egyik lábát ugyancsak eltűzelték az oroszok és ezért tetőzete oldalra dőlt. Sajnos a bizottság nem értett vele egyet és a roncsot elbontották, pedig nagy kár érte, ma ismét dísz lehetne a kertnek. (Már csak a nagyon idős emberek emlékezünk arra, hogy az Erzsébet kert nagy virágos parterrejében a pavilon mellett a vörös hadsereg amerikai Studebaker gyártmányú teherautói sorakoztak). Boronkai Pál nagy érdeme, hogy már 1939-ben kidolgozta és a Soproni Szemlében köze is adta a városrendezési javaslatot, amely a 22 évvel később készült általános rendezési terv egyik kiindulási alapja lett. Meg kell jegyezni, hogy Boronkai

irodaszobájának a falán levő nagy térkép azt a javaslatot is tartalmazta, mely szerint a Sopron-Győr vasútvonalat a szombathelyi vonal Nagycenk állomását követően kell kiágaztatni, s onnan a közeli Pinnyéhez a győri vonalba vezetni. Kár, hogy ez a javaslat, noha azóta ismét felmerült, az illetékes főhatóságoknál eddig mindig süket fülekre talált, holott a város délkeleti részének fejlődését nagyon megkönnyítette volna. Még ma sem lenne késő ezt megvalósítani.

Amikor én 1950-ben munkába léptem, az építőipar és az épülettervezés államosítása éppen befejeződött. Erre visszapillantva érdekes „szociográfia” mutatkozik. A soproni építő-vállalkozókat, alighogy a háborús évek mizériájából életre keltek, már meg is fosztották tulajdonuktól. A Soproni Magasépítési Nemzeti Vállalat a Mohácsy Zoltán által vezetett Boór cég Baross úti telepét vette át, irodákkal, szerszámokkal, gépekkel, építőanyaggal. Ehhez hozzácsatolta más vállalkozók államosított tulajdonát is. Így a Rosenstingl Antal, a Radics József és a Kalmár Dezső által birtokolt vállalkozásokat. Becska Ferenc tulajdonából alakult a „tatarozó vállalat”. Érdekessége ennek, hogy az osztályharc rigorózus követelményei ellenére a tulajdonuktól megfosztott volt tulajdonosok az új állami intézménynél mind vezető beosztásba kerültek, vagy abban maradtak. „Mindössze” pártszervezetet és szakszervezetet helyeztek melléjük. A párt és az üzemi bizottság tagjainak többsége is a régi vállalatok munkásainak sorából került pozícióba, tehát „ismerősök voltak”. Mohácsy Zoltán, a Boór cég örököse, aki elsőrangú szervező és irányító-képességgel és megfelelő építőipari gyakorlattal ugyan rendelkezett, de szakmai képzése nem volt, mégis 1956-ig főmérnöki beosztásban dolgozott, Rosenstingl Antal építészmérnök pedig műszaki osztályvezető lett. Az államosított Becska Ferenc kőművesmester a legnagyobb munkák építésvezetője lett. A soproni tervező iroda – először a fővárosi MATI (Magasépítési Tervező Iroda) első vidéki fiókjaként – 1948 őszén Winkler Oszkár (1907–1984) vezetésével, az ő saját tervező irodájából bontakozott ki. Mindössze a Frankenburg úti irodahelyiségét kellett a bíróság épületében berendezett tágasabb, sokkal több rajz- és íróasztalt befogadó szobasorral felcserélnie. Winkler Oszkár akkor már egyetemi tanár volt. Melléje sorakozott Gallus László és a fiatal Kalmár Dezső, mindketten építészmérnöki oklevéllel. Mind az építőipar, mind az épülettervezés szervezetének működőképességét magas képzettségű, de rangjuktól és állásuktól megfosztott, mert osztályidegennek minősített postaigazgatók látták el. Az építőiparnál Nagy József és Cser József, a tervező irodában Lakatos János és Amberg Ernő. Ki kalkulátor lett közülük, ki a szerződéseket és a kötbérrügyeket intézte, vagy az iroda egész adminisztrációját. Az állami szervezetben az adminisztrációs feladatok növekedtek és egyre sokasodtak. Ha mindehhez még hozzávesszük, hogy az építésügy mindkét ágazatában Sopronban több volt „horthysta” katonatisztet is foglalkoztatott, akkor utólag felmerül a gyanú, hogy egy annakidején szóban forgott – büntetendő – tréfában volt igazság. Az így szólt: - „Mi a népi demokrácia? - Az egy olyan rendszer, amelyben a Párt (utólag is nagybetűvel!) hasztalan igyekszik megakadályozni, hogy az osztályellenség felépítse a szocializmust.

Sopronban az 1948 óta működött Magasépítési Nemzeti Vállalat egyik legnagyobb építkezési feladata a Sörgyár mögött felépülő épületasztalos-ipari vállalat gyártócsarnoka, raktára, víztornya és irodája volt. Az építész tervező Winkler Oszkárnak ez a kü-

lönleges ipari építészeti feladat, miután az tökéletes megoldásnak bizonyult, nagy és jogos sikert jelentett. Nemcsak a hazai, de a külföldi szakirodalom is elismeréssel ismertette. Winkler Oszkár az első tizenkét magyar építész sorában kapott 1953-ban Ybl Miklós díjat. Az épületasztalos-ipari gyárépület statikusa Gallus László volt, a gépésztervező Kaiser Pál, aki egyhamar, a határátlépés veszélyét is kockáztatva elhagyta az országot. A soproni építési munkák között egyre szaporodtak a honvédségi és a határőrségi laktanyák. Ezek mellett a szovjet textilipar (SOTEX) Ady Endre utcai kultúrháza, majd az egyetemi kollégium befejezése -1943 óta félkészben állt- következtek. A város történetére jellemző, hogy 1953 elején Sopronban nem volt építkezés, mindössze a környéki határőrlaktanyák munkái folytak. A Magasépítési Nemzeti Vállalat már 1952-ben beolvadt a győri 48. számú építő trösztbe, s ebben a következő inszéges évben Fertődön, Petőházán, Csornán, sőt Győrben dolgoztunk. Ott a magas talajvízszint miatt a soproni építőiparnak addig szinte ismeretlen feladatok jelentettek nehézséget. Sztálin halálát követően Nagy Imre kormányra jutása mindenesetre könnyített ezen a helyzeten, mert Sopronban a Deák tér – Mátyás király utca – Kiss János és Gensel Ádám utca által határolt telektömbön végre többklakásos tömb építése kezdődött. Egyelőre még a szocialista realizmus stílusa volt kötelező, de Winkler Oszkár tervei ezt nagyon finoman kezelték.

A soproni építőiparnak 1951. október 2-án történt a legnagyobb építkezési balesete, de erről a Soproni Szemle egyik korábbi számában már részletesen beszámoltam. Még el szeretném mondani azt az érdekességet, hogy 1954-ben a Csengery utcai Zár-gyárban egy hegesztés során kisebb tűz keletkezett. A gyár szovjet igazgatója a rögtön odaérkezett AVH -t azonban elzavarta azzal, hogy semmi közük sincs egy szovjet vállalat építkezéséhez, azt majd ő elintézi. Már másnap tárgyalásra hívta főmérnökünket, aki engem új kijelölt építésvezetőként vitt magával. A kár azonnali helyreállítását és a munka folytatását követelte, ehhez mindennemű segítséget és rövid határidős teljesítés esetére jelentős prémiumokat ígért. A tárgyalást az oroszul jól beszélő Dux Béla bácsi tolmácsolta, miközben a szovjet igazgatót és rendszerét magyar nyelven vaskos megjegyzésekkel illette. Csodálom, hogy nem sejtette, hogy Kárpátaljáról származó kisorosz igazgató esetleg érthet magyarul. Mivel a sietség miatt éjszaka is dolgoznunk kellett, egyik hajnalban meglepett engem az igazgató megjelenése. Még inkább, hogy hozzám perfekt magyarsággal szólt. Bizonyára megértette Dux Béla megjegyzéseit is.

Az 1950-es es években szerte a világon felértékelődött az építészeti műemlékek védelme. A gyakorlati munkát két szemléletbeli előrelépés egészítette ki. Az egyik az volt, hogy a második világháború előtt műemléknek még legfeljebb a 19. század első felének klasszicizmusát és romantikáját, de igaz értéknek az ennél is régebbi épületeket tartották. A másik a műemléki együttesek fogalmának új értékelése volt. Ez a szempon Sopronra nézve döntő jelentőségű lett. A magyar műemlékvédelem új szervezetet kapott (1957), az Országos Műemléki Felügyelőséggel (OMF). A hazai műemlékvédelemnek az irányítói ekkor Gerő László építész, Entz Géza és Dercsényi Dezső művészettörténészek voltak. Mint egy „aranycsapat” virágoztatták fel az egész országban a műemlékek védelmét. Dercsényi Dezső akkortájt kapott Kossuth-díjat a Csatkai Endrével együtt írt *Sopron és környéke műemlékei*” című kötetért (1952, második kiadás 1956). Az OMF elkészítette Sopron belváros műemléki együttesének át-

fogó rekonstrukciós tervét (Sedlmayr Jánosné), és nagy erővel megindult a belváros egyes műemlékeinek rekonstrukciója. A Szent György templom háborús sérülésekből való helyreállítása, Szakál Ernő finom stációival, a Káptalan terem helyreállítása, a Fő téri Fabricius háznak a Gerő László és fiatal tanítványa-munkatársa Sedlmayr János tervei nyomán 1959-re elkészült és csodálatos részleteket feltáró munkája mind jelentősek, sőt impozánsak voltak. Mindezeknek köszönhetően Sopron 1960 körül a magyarországi műemlék-együttesek sorában jelentőségében és építészeti eredményeivel Buda után a második helyet foglalta el. Ennek nemsokára igen jelentős következményei-eredményei lettek, melyeknek ugyancsak tanúja lehettem.

1962 októberében az MTA Építészettörténeti Bizottsága, Major Máté professzor vezetésével és a már említett jeles hazai szakemberek részvételével, akik mind a Bizottság tagjai voltak, rajtuk kívül Zádor Anna, Rados Jenő, Pogány Frigyes egyetemi tanárok és Horler Miklós építész is, egy néhány napos észak-dunántúli tanulmányút során Sopronba is ellátogattak. Én akkor egy éve már ugyancsak tagja voltam ennek az MTA Bizottságnak, így a soproni látogatást én szerveztem. Feleségemet kértük fel, hogy az akkor nemrég elkészült új városrendezési tervet, melyet Winkler Oszkár professzor irányításával ő is készített, ismertesse. Mindezt nem azért írom le, hogy családkunk munkájával dicsekedjem, hanem azért, mert a Sopronba látogatott MTA Bizottságnak ezen a konferencián igen jelentős, később szinte világhírnévre emelkedett külföldi vendég-résztevői voltak. Ilyenre úgy hiszem alig volt korábban példa, és ez nem is fog egyhamar megismétlődni. A résztvevők között volt Walter Frodl bécsi professzor, aki ezt követően többször is hozta tanulmányi kirándulásra építész-hallgatóit Sopronba. Raymond Lemaire belga professzor az ICOMOS egyik vezető egyénisége, az olasz Pier Gazzola a nemzetközi műemlék-várak témájának vezető egyénisége, Emanuel Hruska mint Prága és Pozsony főépítésze, Weidhaas weimari és Klemm drezdai professzorok és még többen mások. Frodl professzor, a hamburgi FVS alapítvány egyik kuratóriumának elnöke – Dercsényi Dezsővel együtt – döntő szerepet játszott abban, hogy Sopron város 1975-ben az FVS alapítvány műemlékvédelmi aranyérmét kapta, később pedig az ugyancsak soproni Szakál Ernő szobrászművész is az alapítvány magas kitüntetéséhez jutott.

Az FVS alapítványt Alfred Toepfer 1931-ben hozta létre. A rövidítésnek nem adta magyarzatát, azt mindenki maga alkothatta az iniciálékhoz igazítva: Pl. Freunde von der Stadt Sopron! A második világháborúban működésében megszakadt Alapítvány később kiterelvényesedve működhetett tovább. Egy „nyugatnémet” gabonagykereskedőtől egy díj átvétele az 1970-es években még problematikusnak látszott a város vezetői előtt, de akkori híresztelések és a ma interneten olvasható adatok szerint Toepfer, aki 1994-ben száz éves életkorában halt meg, jó kapcsolatokat ápolott a Szovjetunióval. Egy szovjet érdekkörbe tartozó állam városának jutott kitüntetést, mellyel anyagi előny egyébként sem járt, ezért nem kifogásoltak, sőt pártfogoltak. Úgy emlékszem a díj átvételének részleteit az Építésügyi Minisztériumban Dercsényi Dezső intézte. A díjat az alapítvány elnöke, Alfred Töpfer hamburgi gabonagykereskedő a városháza dísztermében 1975. október 14-én adta át Erdélyi Sándor tanácselnöknek, a laudációt Frodl professzor mondta. A Sopron városnak ítélt kitüntetés voltaképpen az egész magyar műemlékvédelem érdemeit méltatta.

Ehhez kapcsolódva kötelességem, hogy az utókor számára megemlítssem azokat, akiknek a munkája hozzájárult ehhez a városunkat ért nagy kitüntetéshez. A már méltatott Sedlmayr házaspár mellett Nagypál Judit, Koppány Tibor, H. Vladár Ágnes érdemei különösen nagyok. Sedlmayr János (1932–2004) a műemléki helyreállításokat követően Sopronban kiállításon is bemutatta életművét, ahol dokumentumok, tervek és fényképek mellett csodálatos rajzai külön érdekességet jelentettek. „Hanzi” építészeti tevékenysége az egész országban hagyott maga után nyomot, kivált Egerben. Zsuzsa érdeme, hogy elkészítette Sopron „északi városrészének” rendezési tervét is, ami a régi poncichter-negyednek felvirágzását segítette. Vladár Ágnes a nagy munkának mintegy folytatásaként a belvárost körítő fal és eddig szakaszonként már megvalósított sétány kiépítésével alkotott érdemlegeset.

A soproni műemlékvédelem kérdéseire fűződve el szeretném mondani azt bizonyára kevésbé ismert véleményt, melyet a nálam idősebb, de az egyetemen egykor egyfolyamtársam Hajnóczi Gyula fejtett ki nekem, amikor egyik soproni látogatása alkalmával elsétáltunk a bécsi-dombi amfiteátrumba. Sajnos évszázados mulasztás, hogy ennek a csodálatos fekvésű arénának műemléki feltárására eddig nem nyílt lehetőség és bizonyára egy gazdagabb érára kell várni, amikor a földben rejlő részleteket megismerhetjük. Hajnóczi valószínűnek tartotta, de legalábbis nem zárta ki, hogy a Bécsi dombi amfiteátrum velum-os volt, vagyis vászontetővel védett. De erre a kérdésre is csak egy teljes területet érintő ásatás tudna biztos választ adni.

A Sopronnal kapcsolatos tervpályázatok közül érdekes megoldásokat mutatott az Építőművész-szövetség által a mesteriskola jelöltjei részére kiírt Várkerület rendezési tervpályázat. Az egyik – úgy hiszem, a díjnyertes – elképzelés azonban megvalósítás esetén megbotránkoztatta volna a soproniakat, mert az egykori várfal szó szerinti kerületét két részre bontva egy középső házsort iktatott a túl szélesnek ítélt és városi főútvonalá avanszált Várkerület területére, mintegy az Ötvös utcától a Mária szoborig. Ezzel a belvároshoz csatlakozó hangulatos új szűk utcával – melyet üzletekkel töltött volna meg, a történeti belvároshoz kötődő terület jó térhatást mutatott volna. De az illetékesek a Várkerület javítandó térhatását akkor sem értették meg, amikor Winkler Oszkár építész-professzor a Gerő László által alapított és szerkesztett *Műemlék-védelem* című folyóiratban – nyilván Gerő László véleményével is egybehangzóan – a beépítés szükségességét rajzban is bemutatott javaslatával bizonyította. A második világháború által a Várkerület zárt házsorában ütött széles rés ugyan láthatóvá tette a római falakra épített rondellát, de ez alig kárpótolt az elvesztett zárt utcaképerért. Winkler Oszkár elképzelése szerint úgy lehetett, sőt kellett volna helyreállítani, hogy az utcáról betekintés nyíljon a régi várfalra. A város akkori tanácselnök-helyettese azonban sajnos egy MTESz rendezvényen ezt a megoldást határozottan kizárta. Nagy kár, hogy máig is ennek a véleménynek következményei látszódnak.

A rendszerváltozást követően több soproni tervpályázatot is írt ki a város. Sikeresnek bizonyult a Jereván-lakótelepi Szent Imre templom építésének pályázata, ugyan csak az Aranyhegyi „Inkubátor-háznak” nevezett közösségi épületé is. Nem hozott eredményt a Széchenyi téri mélygarázs tervpályázata, de hozzáfűzöm, hogy véleményem szerint szerencsére. Az Ikva-parti lakásépítésekkel foglalkozott téma sem befolyásolta a város fejlődését.

Az eredményeken kívül néhány nekem nem tetsző építési hibát is említenem kell. 1970 körül elterjedtek a foghíjbeépítések és az emeletráépítések. Sokat közülük párkánymagasság korrekció címén, másokat kizárólag gazdasági előnyük miatt építettek. Az első hiba a Széchenyi tér belvárosi oldalán kierősszakolt emeletráépítés volt, mely az országban szinte egyedülálló romantikus házsor eredetiségét rongálta meg. Ennél is bántóbb az Erzsébet utcai szép historizáló épületnek a „megfejelése”, ami az utca-kép építészeti harmóniáját tönkretette. Viszont ki kell emelnem Sári István főépítész rövid ideig tartott városi szereplésének erélyes és hatékony fellépéseit. Ő gátolta meg, hogy a Kossuth Lajos és a Táncsics utca sarkán oda nem illő átépítéssel megzavarják a szokott, kedves városképet. Megmentette az esernyős házat is a Bécsi dombon. Oktalan bontásnak kell megítélnem a Winkler Oszkár 1943-ban tervezte szép Darányi-vil-láját, főleg miután helyére egy minden építészeti kvalitást nélkülöző soklakásos épü-let került az Ady Endre út és a Deákúti út sarkára.

A Lőverekről is kell szólnom. Igen, így, hosszú ő-vel és e betűvel írom. Osztom Becht Rezső, városunk nagy írójának véleményét, hogy soproni ember száján nem jön ki az a szó, hogy Lővér. De hiába fáradoztam a név korrekciójáért, kevesen támogat-tak. Pedig egy városrész névadása a fennálló jogrend szerint az önkormányzat hatás-köre. A Lőver évszázados hagyományos nevének fenntartása szerintem urbanisztikai, tehát építészeti kérdés is. Ezért megismétlem, amire már felhívtam a figyelmet: A lővér kifejezés 1935 körül szélsőséges kezdeményezés volt. Lővér helyett: lővér- lö-vész- nyilas. Ezért is bánt engem. Hiszen a Lőver nekem különösen kedves, itt szület-tem és éltem. A tárgyalt 20. század második felében a terület sokat változott, de keve-set fejlődött. Az Alsólőver hegyoldali szakasza és a Felsőlőver a második világháború előtt ritkán lakott, gyéren közművesített, gyümölcsös-kertekben álló verandás nyaralóépületekből állt. Sajátos karaktert mutatott. A társadalmi és gazdasági átalaku-lás, a polgárság szezonálisan lakott épületeit fokozatosan állandó lakássá alakította. Csak kis részben a régi lőver-épületek átalakításával, inkább a nagy gyümölcsös-terü-letek felosztásával és – nagyrészt jellegtelen – új épületekkel. A földszintes, három-szobás, sátortetős, a korszakra országosan jellemző lakóépületek itt a régihez képest erős kontrasztban sajnálatos visszalépést jelentettek. De szomorú, hogy néhány nagy kert parcellázását követően is történtek hibák. Példaként említem a Hársfa sor és a Felsőlőver út között – a régi Papp-lőverben – bokorszerűen elhelyezett többlakásos épülettömbök létesítését, melyek úgymond hasonulni akartak a Zettl villa száz évvel korábbi architektúrájához. De éppen az a baj, hogy közben eltelt száz esztendő. Vét-kesnek tartom a Panoráma úti Proszwimmer villa oktalan elvesztését, miután a mö-götte levő gesztenyést Jurcsik Károly tervei szerint célszerű apartman házakkal szépen beépítették. Kár, hogy a Panoráma útról a nevének megfelelően a városra nyíló kilátás – a területet adományozó város kikötéseivel ellenkezve – a fásítással elveszett.

De történt előrelépés is a Lőverben. A szanatórium (Tömböly Dénes félig kész épü-letének 1954. évi befejezését Füredi Oszkár, új épülettel bővítését Dul Dezső tervei tervezte), a fedett uszodát (Tolnay Lajos tervezte) és az új Lőver szállót (Perczel Dénes, a bővítést Winkler Gábor tervezte) kell kiemelnem. Fontos előrelépés volt a Lőver körút délkeleti – korábban még hiányzó – íves szakaszának megépítése. Nagyon ör-vendetes, hogy a Villa sor régi beépítése érdemben változatlanul áll immár száz éve és

műemléki együttes jellegével őrzi az akkori építőmesterek által a polgároknak alakított városrészt. És épült néhány sikerült új Lőver-lakóház is. A Lővernek a városhoz kapcsolása tekintetében a 20. század végén megépített Frankenburg úti aluljáró pedig döntő lépést és eredményt jelent.

Ehhez az aluljáróhoz kapcsolódva meg kell említenem, hogy a Wälder József városi főmérnök által 1905-ben készített „szabályozási terv” a város építészeti alakításának egyik kimagasló munkája és saját korában eredménnyel kecsegtető mérföldköve volt. Sajnos az első világháború elgázolta a terv készítése idején joggal remélt néhány premisszát. Így a város lélekszámának az elképzelt (és számításokkal akkor igazolt) megnégyszereződésének, valamint a vasútvonalak töltésre emelésével a közúti keresztezések szintben értelmezett elválasztásának elmaradását. Mégis Wälder József tervei alakult az Alsólőver új úthálózata, lakóházas beépítése. Most, közel száz évvel a szabályozási terv készítését követően, a várost és a Lővert összekötő közúti aluljárókból ugyan csak a második készül el, de az eltelt száz év alatt gyökeresen megváltozott közlekedési helyzethez igazodva végeredményben mégiscsak Wälder József célkitűzéseinek a jegyében.

Befejezésként arról szeretnék beszámolni, hogy Sopron város megkeresésére 2010-ben Winkler Gábor elkészítette a helyi védelemmel megőrzendő legújabb-kori soproni épületeket, melyeket nem véd még országos jegyzékbe sorolás. Örvendetes ez a kezdeményezés, és remélem azokból az épületekből is megőriz néhányat, amelyet abban az évszázadban építettek, melynek második felében a soproni építkezések élő tanúja lehettem.

SZAKÁL ERNŐ

Szobrászművész – műemlékes restaurátor életutam (1. rész) Közzéteszi: Dávid Ferenc

Valamely belső kényszertől indítatva 1997 nyarán elhatároztam, hogy az életutamnak a szobrászati és műemlékes múltjából a soproni vonatkozásúakat csokorba gyűjtöm. Talán azért teszem ezt, mert idekötő emlékképeim látens módon úgy élnek bennem, mint egy letűnt világ visszfényei.

Sopronhoz egész életemben gyermekien ragaszkodtam, hiszen szülővárosom és állandó lakhelyem itt van. Negyedik gyermekként szüleim lakásában 1913. július 14-én az Ógabona tér 18. számú házban láttam meg a napvilágot, amelynek külső képe máig megőrizte 1790 körüli copf stílusjegyeit, műemlék voltának köszönhetően. A sarokháznak Újteleki utcára néző szárnyában laktunk egy földszinti három szoba-konyhás főbérletben, mely nem volt összkomfortos, nem volt bevezetve sem gáz, sem vízvezeték. A vizet egy jó vizű hűzőkút szolgáltatta, és az árnyékszék deszkaajtaja az udvarra nyílt. Édesanyámnak az utcasarkon egy kis rövidáru-kézimunka boltja volt és Édesapám festő-mázoló műhelye és raktára az udvar végében. A macskaköves kapualj szé-